

ПРИКАЗ КЊИГЕ „ЧОВЕК И ТАЈНА“ ИЛИЈЕ КАЈТЕЗА

Сеђан Старчевић
Генералштаб Војске Србије

Човек и тајна, Илија Кајтез, Добротољубље, Београд, 2015, 328 страна

У ужурбаном свету, чији смо пролазни становници, влада несташница времена, јединог ресурса који нам је неизбежно и безнадежно ограничен. Оно мало времена које проводимо у доколици – (само) могућој мајци филозофије – тек понеко користи да би размишљао о метафизичким и онтолошким загонеткама света, сврставајући се тиме макар на тренутак уз великане људске мисли и плодне, духовне задужбинаре човечанства. Борба против бесмисла и привида материјалности која се распршава

у ништавило, за човека, за смисао његовог постојања, трајање и траг, међутим, почиње управо из тог преосталог времена које још увек можемо да посветимо себи, ближњима и чудесном свету око нас. Преостало време, ма колико изгледало незнатно, не треба потценити, јер је и зрно горушице мање од свих семена на земљи, али када узрасте „пусти гране велике да могу у његову хладу и птице небеске боравити“ (Марко, 4:32). Нова књига филозофских есеја Илије Кајтеза, „Човек и тајна“, ауторов је поклон свим људима који, сваки у свом преосталом времену, мислећи трагају за смислом и трагајући одгонетају делове за човека вечних тајни овога света. У том погледу, ова књига је дубоко људска. У њој се огледају човекови успони и падови, истовремено универзални и они најличнији.

Кајтез отвара своју књигу есеја „Словом о смислу писања“, записом који је више од предговора, у којем је сажето изложио властити филозофски поглед на „наше (људско – С. С.) неумитно протицање између звезда“ (И. Кајтез) и на значај истински вредног стваралаштва, поготово писања, у том неизбежном протицању сатканом од тајни – Космоса, Природе, Живота, Смрти, Смисла, Судбине, Постојања, Трајања, Духа и Човека – чија почетна слова аутор исписује великим словима, јер их уздиже до мисаоних висина филозофских појмова.

Четири филозофска есеја објављена у „Човеку и тајни“ уједно су и животне људске приче и књижевна дела и плод ауторове филозофске и научне контемплације. У сваком од њих аутор (и заједно с њим читалац) претежно се бави једним доминантним филозофским проблемом. Тако је први есеј, „Смирај на реци пролазности“, разговор тројице умних људи – једног научника-истраживача и двојице временских пријатеља – о пријатељству. „Сан и чежња“ за основни мотив има младалачку изгубљену љубав. „У диму дувана“ дирљива је књижевно-филозофска прича о пороку као човековом крвнику, док је

четврти есеј, „Човек у потрази за собом”, потрага за смислом човековог живота и снажна одбрана филозофије као „дуге и дубоке ризнице људског немира и трагања, човекове слободе и страсти новог сазнања и ниске оних великих и ретких мудраца у роду људи који су превазишли своје појединачне страхове, обичне слабости, запалости и покидали ланце неслободе времена и постали хероји свих наших дана” (И. Кајтез).

Есеји се, ипак, не могу свести на књижевно-филозофску опсервацију доминантних филозофских проблема, коју они увелико превазилазе богатством тема и мотива у њима покренутих, обрађених и наглашених, као и за њиховог аутора Илију Кајтеза, карактеристичним сагледавањем људске стварности кроз вишедисциплинарни научну призму. За овог аутора с истанчаним осећајем за језик и лепоту речи и снажном, попут мора пространом и дубоком ерудицијом, с правом се може рећи да је по свом образовању, интересовању и животном опредељењу – филозоф, социолог, политиколог, официр и педагог.

Зато и не чуди што је Кајтез у своје есеје унео и размишљања о бројним другим тајнама света, мудрости српских и светских филозофа, као и властито богато животно искуство и мудрост, мада је свако од за човека вечних питања – пријатељство, љубав, порок и смисао – само по себи довољна инспирација за исписивање опширних поглавља и посебних књига. Тако ће читалац на страницама ове књиге пронаћи вредна ауторова запажања и размишљања о човеку и његовом трајању, природи, истини, мери, свету, души, историји и историјском сећању, истраживачком и научном раду, учитељском позиву, реду и поретку, времену, животу и смрти, даривању, дару и таленту, генијалности, родитељској љубави и васпитавању деце, здрављу и болести, успеху, музици, забави, превари, вери, митовима, цивилизацији, рату, животу у туђини, зависти и злоби, друштвеној моћи, револуцији, гомили, лажи и друго, као и плодове мудрости Сократа, Платона, Аристотела, Марка Аурелија, Томе Аквинског, Лајбница, Канта, Хегела, Ничеа, Блоха, Маркузеа, Милоша Ђурића, Ђуре Шушњића и многих других филозофа.

Истина, огољена чак и када је ружна и када не иде на руку владарима овог света, лажним пророчима, рибарима људских душа, изневереним револуцијама и надама, палом човеку и у проблеме и грешке зароњеном човечанству, даје рукопису посебну тежину. Аутор види стварност, а ипак, не пада у замку антрополошког песимизма. Драгоцене су Кајтезова бритка и горка, књижевним стилем изнета, а суштински социолошка запажања о радничком животу у граду и туђини. Поучни су редови посвећени политичком поретку, друштвеној моћи и револуцији, исписани пером овог доктора политичких наука. Чак и данас, када многи говоре о екологији и у прилог заштити природе, ретки су они који на тако искрен и сугестиван начин као Кајтез постављају питање о „полагању на плећа” природе која је „наша мајка и сестра, а не робиња и слушкиња” (И. Кајтез), као једно од суштинских питања и кобних грешака човечанства.

Ове филозофске, социолошке, политиколошке, етичке и еколошке минијатуре и бравуре нису пуки украс нити непотребне дигресије. Оне допуњују разматрање доминантног филозофског проблема, указујући на чињеницу да су процеси и појаве које проучавају друштвено-хуманистичке науке сложени и међусобно повезани, понекад и нераздвајиви, и да многа људска питања о тим и таквим појавама остају без крајњег одговора, јер наше знање подлеже нашим, људским ограничењима. Оне, такође, Кајтезове књижевне ликове, њихове разговоре, животну запитаност и горуће дилеме чине динамичнијим, стварнијим и занимљивијим.

Слојевитости есеја доприноси и Кајтезово приповедачко и књижевно умеће. Он на оригиналан начин спаја реалне догађаје са онима који су плод пишчеве маште и стварне личности (које познаје или је познавао) са измишљеним, али свакако могућим. Повезујући универзалне људске потребе и запитаности са личним хтењима, жељама, надама, успонима и падовима његових књижевних јунака, супротстављајући различита становишта, назоре и мишљења тих јунака у вешто осмишљеним дијалозима, аутор успева да у текст унесе и своје личне доживљаје и промишљања стварности, као и осећања и мисли њему блиских људи.

Дијалози Кајтезових јунака из наречених есеја заслужују посебну пажњу. Прво, због тога што из њих исијава висока култура говора и разговора коју негује овај аутор, покадшто слична оној из Платонових дијалога или дијалога који су записани перима ренесансних филозофа и нововековних просветитеља. Друго, због тога што из њих сазнајемо да се у сваком човеку, био он наставник, истраживач, музичар, грађевински радник или пензионисани директор неког предузећа, налази већа или мања, отворена или дубоко скривена жеља да се свет осмисли и да се разуме смисао живота. Мишљења се разликују, интензитет потребе да се о томе мисли је различит, али потреба постоји. Зато су саговорници једни другима подстицајни, и када не мисле једнако, чак и када један од њих осећа нелагодност.

На крају, аутор и издавач одлучили су да рецензије овог дела, из пера професора др Драге Ручнова и др Милорада П. Радусиновића, у целости објаве, у посебном и завршном поглављу поетски названом „Уздарје пријатеља”. Ова одлука показује се исправном, јер „Уздарје пријатеља” не само што, заједно с биографијом аутора, употпуњује књигу, већ и поклања читаоцу два погледа на садржај управо прочитаног, сложеног дела у које су уткане филозофске, социолошке, политиколошке, етичке и књижевне златне ауторове нити, подстичући притом читаоца на поновно размишљање о основним темама, мисаоном кругу и захвату, порукама и поукама Илије Кајтеза.

„Човек и тајна” може да се чита и као белетристика. Она и јесте у правом смислу део лепе литературе, захваљујући списатељском дару њеног творца и његовом специфичном, однегованом стилу. Књига је подстицајна, јер с њом човек полеће на крилима филозофије. Она ће читаоцу бити драга, јер ће у њој сигурно пронаћи део себе.

Кајтезова мисао коју ће читалац пронаћи на једној од првих страна ове књиге, одмах после посвете, гласи: „Сувише је мало места у сазвежђу великана света / све остало је средина, истост, пад и заувек заборав”. Овај аутор до сада је објавио књигу филозофских есеја „Смисао и траг”, 2000. године (рецензент Ђуро Шушњић), монографију „Революционарно насиље – химна слободи или апологија зла”, у издању Факултета безбедности и Службеног гласника, 2009. године (рецензенти Чедомир Чупић и Владимир Цветковић) и изванредну и за српску војну мисао изузетно значајну монографију „Мудрост и мач – филозофи о тајнама мира и рата” у издању Медија центра „Одбрана”, 2012. године (рецензенти Владимир Н. Цветковић и Мирослав Младеновић), као и велики број научних чланака, филозофских есеја, расправа и прича у часописима „Војно дело”, „Информатор”, „Хришћанска мисао”, „Студеничка академија”, „Кораци”, „Српска слободарска мисао”, „Педагошка стварност”, „Сварог”, „Дефендологија”, „Филозофски годишњак”, „Национални интерес”, „Јавност”, „Православље”, „Одбрана” и „Војска” и дневном листу „Вечерње новости”. Додајући овом опусу и књигу „Човек и тајна”, Кајтез је сигурно корак ближе оном сазвежђу из гесла записаног на почетку ове књиге.